

A propòsit d'una conferència de Joan Lamote de Grignon publicada en la revista *Scherzando* de Girona

Jordi Rifé i Santaló

Resumen. *A propósito de una conferencia de Joan Lamote de Grignon publicada a la revista Scherzando de Girona*

El autor de esta comunicación estudia el entramado conceptual de la conferencia que Joan Lamote de Grignon publicó en la revista *Scherzando* de Girona; destaca especialmente la propuesta educativa y democratizadora de la Banda Municipal de Barcelona, dirigida por Lamote desde 1914 a 1939, y reconvertida en «Orquesta Sinfónica de instrumentos de viento», cuya actividad concertística fue reconocida en toda la Europa de su época. (F.B.B.)

Résumé. *À propos d'une conférence de Joan Lamote de Grignon publiée dans la revue Scherzando de Gérone*

L'auteur de cette communication étudie le tissu conceptuel de la conférence que Joan Lamote de Grignon avait publiée dans la revue *Scherzando* de Gérone; il souligne notamment le projet éducatif et démocratisant de la Banda Municipal de Barcelone, dirigée par Lamote de 1914 à 1939, et reconvertie en «Orchestre symphonique d'instruments à vent», dont les activités concertistes furent reconnues dans toute l'Europe à cette époque. (F.B.B.)

Abstract. *Concerning a Lecture by Joan Lamote de Grignon Published in the Journal Scherzando in Girona*

The author of this paper studies the conceptual framework of a lecture that Joan Lamote de Grignon published in the journal *Scherzando* in Girona. Of particular note is the educational and democratising proposal of the *Banda Municipal de Barcelona*, conducted by Lamote from 1914 to 1939, later to become the *Orquesta Sinfónica de instrumentos de viento*, whose performances were renowned throughout Europe at the time. (F.B.B.)

Zusammenfassung. *Bezüglich einer Konferenz von Joan Lamote de Grignon, veröffentlicht in der Zeitschrift Scherzando von Girona*

Der Verfasser dieser Mitteilung untersucht die begriffliche Verflechtung der Konferenz, die Joan Lamote de Grignon in der Zeitschrift *Scherzando* aus Girona veröffentlichte; erwähnenswert ist hier besonders der Bildungs und Demokratisierungsvorschlag der Ge-

meindekapelle von Barcelona, die von 1914 bis 1939 von Lamote dirigiert wurde und in das «Sinfonieorchester von Streichinstrumenten» umstrukturiert wurde, dessen Konzertaktivität zu der Epoche in ganz Europa bekannt war. (F.B.B.)

El present treball pretén oferir uns flaixos dels contactes que Joan Lamote de Grignon tingué amb Girona, així com comentar, breument, alguns aspectes de l'ideari musical de Joan Lamote que emergeixen del text de la conferència publicada a la revista *Scherzando* de Girona. Cal dir de bell antuvi que l'interès de la present comunicació pot raure en l'aportació d'aquest document, ja que el seu contingut nuclear és similar al d'altres documents que han estat profusament i detalladament estudiats pel Prof. Bonastre¹. És doncs, en aquest sentit, que el nostre treball només pretén ratificar i corroborar el que ja ha estat estudiat. Creiem que la seva incardinació en el context gironí farà entendre alguns perquès de la publicació de la conferència en una revista musical gironina.

Una de les primeres dades del nexa de Joan Lamote amb Girona ens ho palesa la correspondència epistolar que Joan Lamote de Grignon mantingué amb el compositor gironí Josep Maria Pagès —una de les seves obres, *Càntic d'amor* se li estrenà a Barcelona, juntament amb l'obra de Joan Lamote *Oració de mercès*, el 28-10-1926 per l'Orquestra Pau Casals, sota la batuta del mateix Pau Casals—². Tres de les cartes³ —de 1925, 1928 i 1929— estan servades al fons Pagès a l'Arxiu Històric Municipal de Girona. En elles, Joan Lamote, dirigint-se a J.M. Pagès, li exposa una sèrie de temes d'àmbit personal i familiar, la qual cosa evidència la mútua confiança que de ben segur es professaven.

Amb motiu de les Fires de Girona, el 2 de novembre de 1927, a les 14 hores, la Banda Municipal de Barcelona i el seu director Joan Lamote de Grignon oferiren un concert a la plaça de braus de Santa Eugènia —tal com era usual a d'altres contrades—, com així es desprèn del cartell⁴ anunciador del concert. Les obres repertoriades eren de Wagner, Guridi, Dukas, Beethoven, Albéniz, Joan Lamote de Grignon, Ricard Lamote de Grignon i Giménez.

També, però ara en un altre acte, el 16 de novembre de 1932 la Banda Municipal de Barcelona, amb Joan Lamote de Grignon al capdavant, oferí un concert dins del marc de la celebració de l'Associació de Música de Girona⁵

1. Vegeu BONASTRE, F. *La Banda Municipal de Barcelona. Cent anys de música ciutadana*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1989, col·lecció Centenaris núm. 2. I també, BONASTRE, F. *Joan Lamote de Grignon*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i ed. Proa, 1998, col·lecció Compositors Catalans núm. 8.
2. MARTORELL, O. *Quasi un segle de simfonisme a Barcelona*. Vol. I. Barcelona: Beta editorial, 1995, p. 85.
3. Arxiu Històric Municipal de Girona (= A.H.M.G.), correspondència de 1925, 1928 i 1929 servades al fons Josep Maria Pagès.
4. Cartell publicitari servat a l'A.H.M.G.
5. CIVIL, F. *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*, 1a. ed. patrocinada per la «Caja de Pensiones de Cataluña». Girona, 1970, p. 41.

amb motiu d'haver programat, aquesta, un centenar de concerts. L'Associació de Música nasqué l'any 1922. Un dels seus objectius principals, com ens ho indica Carles Rahola⁶, fou la difusió i l'establiment del conreu de l'art musical a Girona:

per a fer viable el seu objecte de fomentar la cultura musical a Girona va adherir-se tot seguit a la Lliga d'Associacions de Música, integrada per la majoria d'entitats de Catalunya que actuaven amb el mateix fi. Tantost fundada, el nombre de socis va créixer ràpidament, de manera que al mes següent iniciava amb èxit les seves tasques. Des d'aleshores, l'Associació ha actuat sense cap interrupció, havent celebrat, abans de començar el curs actual (1928-1929), o sigui en els sis primers cursos, seixanta concerts.

En aquest concert número cent de l'Associació de Música, la Banda Municipal de Barcelona oferí un programa basat, entre d'altres, en obres de: Ricard Strauss —el poema simfònic *Don Joan*—, de Carles Maria de Weber —l'obertura *Euryanthe*— i de Ricard Lamote de Grignon —la suite *El Rusc*, basada en una idea de Lola Anglada—. Val a dir, que l'obra del seu fill fou estrenada el 1928 als concerts de Quaresma del Gran Teatre del Liceu en la seva concepció original per a orquestra simfònica. Després, el mateix Ricard Lamote la instrumentà per a orquestra de vent. Seguint el programa⁷, aquesta suite consta de quatre parts en les quals s'expliciten clarament els temes del folklore popular català: «El bon caçador» al preludi i «Cargol treu banya» a la segona dansa. En aquest mateix programa de mà, s'hi dóna notícia que Ricard Lamote de Grignon:

...des de fa pocs dies i per unanimitat del Tribunal, ha estat proposat per a Sub-director de la Banda Municipal de Barcelona.

Mesos abans, el 14 d'octubre de 1932⁸, Ricard Lamote havia adreçat una carta a Carles Rahola en correspondència a la d'ell —del 10 d'agost—, on li notificava que es presentava al concurs per ocupar la plaça de sotsdirector de la Banda, així com li aportava les dades del seu currículum musical a l'efecte, és de suposar, d'incloure'l en el programa tal com es desprèn de les lectures d'ambdós documents —programa i carta.

I esmentem, així mateix, que ja que des del 12 de juny de 1932 Ricard Lamote de Grignon era el director de l'Orquestra Simfònica de Girona⁹. En conseqüència, i pel fins ara exposat, els vincles, tot i breus, de Joan Lamote de Grignon i el seu fill amb Girona eren prou palesos i evidents.

És doncs, en el context suara esmentat, que el 1935 es publicà a la revista gironina *Scherzando* la «Conferència pronunciada davant el micròfon Ràdio

6. SOLA, P. *Cultura popular, educació i societat al nord-est català (1887-1959)*. Girona: Col·legi Universitari de Girona, 1983, p. 301.

7. Agraïxo la gentilesa d'aquesta informació a la Sra. Maria Elvira Civil i Figueras.

8. A.H.M.G, Fons Carles Rahola, reg. 4334, correspondència 14/X/1932.

9. Agraïxo la gentilesa d'aquesta informació a la Sra. Maria Elvira Civil i Figueras.

Barcelona pel seu autor el mestre Joan Lamote de Grignon». Aquesta conferència fou recollida per l'esmentada publicació en diverses parts que es publicaren respectivament en els successius mesos que anaven de juliol a desembre de 1935¹⁰. Els trets generals del text mostren una avaluació resumida del període de la Banda Municipal de Barcelona fins a l'esmentat any. Val a dir que es tracta d'una valoració feta en plena etapa de maduresa de Joan Lamote tenia seixanta-tres anys, per la qual cosa esdevé un bon testimoni del periple artístic de la Banda. Així doncs, Joan Lamote fa un balanç, una mirada retrospectiva fins al 1935 del quefer musical de la Banda Municipal de Barcelona.

La revista *Scherzando* intitolada «Revista Musical Mensual Catalana Il·lustrada», tot passant per dues etapes, s'inicià el 1906 i es cloué el 1935. Fou dirigida per Tomàs Sobrequès. Tal com s'exposava en l'editorial de la seva presentació:

Diguém en dos mots que SCHERZANDO ha de fer art serio y sincer. Acullirà, doncs, a tots els qui ab entusiasme religiós, super-personalisantse, aixó es, fugint de tota petita passió, conreen la música. Els qui no siguin fervents, els que no portin la vest inmaculada de sacerdots de l'art, que no hi vinguin ab nosaltres. Parlará ab preferencia de la música catalana que conta ab alts mestres que en les nostres delicadíssimes melodies populars si inspiren y les nostres gestes canten.

En aixó's resumeix nostre programa.

No hi havia en tota la «provincia» una publicació com la nostra. Es sentia forta la necessitat de que aquest surtís; caar aquí hi ha inspiradíssims compositors y apassionats deixebles, y els cants nactuss en les nostres contrades son peetites meravelles d'ingenuitat y de fortesa. Romandriém nosaltres silenciosos en el gloriós Renaximent de la Música Catalana?¹¹.

D'aquest fragment emergeixen els trets explícitament modernistes dels seus redactors: l'art vist com una religió, la cançó popular com una base important per redreçar el país i fer pàtria. Trets, aquests, que encara que amb una llunyania cronològica —el 1935 estaven en el zenit del noucentisme— encara bategaven en l'esperit de Joan Lamote com tot seguit observarem.

Així doncs, i reprement la publicació de la conferència de Joan Lamote, el seu text té per objecte «divulgar la tasca educativa duta a terme per les institucions municipals depenents de [la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona]». Al llarg del text hi queden clarament referenciats aspectes tan importants com: el projecte de transformació de la Banda tan des de l'aspecte quantitatiu —nombre de músics i instruments— com qualitatiu —incorporació de nous instruments i resultat de nova sonoritat tímbrica—, el repertori i d'altres punts. Ultra aquests importants aspectes —estudiats, com hem dit a l'inici, àmpliament i detalladament pel Prof. Bonastre—, nosaltres hem cregut oportú posar de relleu l'ideari estètic musical que emergeix de l'escrit a l'efecte de comentar-ne alguns aspectes determinats.

10. Servada, entre altres, a la Biblioteca Pública Provincial de Girona i a l'A.H.M.G.

11. FULCARÀ, M. D. *Girona i el Modernisme*. Girona: Instituto de Estudios Gerundenses, 1976, p. 72 i 74. Col. de monografias.

Primerament Joan Lamote exposa els fets:

...l'any 1914, me'n fou confiada la direcció. Restava integrada, aleshores, la Banda Municipal, per 52 professors i organitzada la distribució instrumental en la form corrent entre els agrupaments similars; distribució instrumental que es feia atenent principalment la potència de sonoritat; és a dir, que es pogués sentir la música de ben lluny. El repertori era també el consuetudinari, a base de les acostumades «fantasies» d'òpera, opereta o sarsuela, el ballables de moda, etc. Les audicions de la Banda Municipal tenien lloc els diumenges al matí, d'onze una, al Passeig de Gràcia, a l'encreuament amb la Granvia, —xamfrà de can Marçet— i els dijous a la tarda al quiosc del Parc de la Ciutadella. Tant els uns com els altres no tenien cap més objectiu sinó d'amenitzar el passeig dels barcelonins desvagats i servir d'esbarjo a xics i grans: així, els nostres músics d'aquel temps s'escarrassaven amb la més gran bona fe, per tal de que la música banal —amb lleugeres excepcions— que la rutina els imposava, es pogués sentir per damunt els sorolls del carrer, dels raonaments dels grans i de la cridòria de la mainada. I clou, tot emeten un judici valoratiu: En tals condicions, és obvi dir que no hi havien en aquelles audicions cap propòsit i, consegüentment, cap resultat cultural.¹²

Tot referint-se als concerts celebrats en diverses places i indrets de Barcelona, Joan Lamote explicita algun dels ideals modernistes i la seva visió social que havia d'acomplir la música quan comenta els resultats que se seguien:

Vingué l'any 1917 i amb ell l'inici de la sospirada reorganització; i començà tot seguit la primera etapa de l'obra de cultura musical popular de la Banda Municipal de Barcelona. Del 1917 al 1919, foren celebrats 50 concerts a la Plaça de Catalunya; 35 a les barriades; 6 en diferents teatres; 6 a la Plaça de la Constitució i 24 al Palau de Belles Arts. Uns i altres foren escoltats per un públic cada vegada més nombrós, el qual mostrava palesament el seu afany per familiaritzar-se amb un Art que li era poc menys que ignorat. I feia de bon veure l'interès sempre creixent d'aquella compacta massa de ciutadans de tots els estaments —principalment, però, de les classes mitjana i humil— que escoltaven amb la més fervorosa religiositat i que es manifestaven perfectament capacitats que assistien a un espectacle —deixeu-m'ho dir— el més transcendental, per quan s'adreça principalment a l'esperit.»

...Des d'aquell instant, Barcelona posseïa l'organisme musical que havia de posar a l'abast dels ciutadans la més sublim de totes les manifestacions de l'esperit i de la sensibilitat humana.

Per tal de presentar als barcelonins, amb tota solemnitat, la nova Banda Municipal, foren celebrats tres concerts extraordinaris: el primer, de caràcter oficial, al Palau de la Música Catalana; el segon, a profit de les colònies escolars de l'Ajuntament, al Gran Teatre del Liceu, i el tercer, eminentment popular, a la Plaça de la Constitució. Aquests concerts memorables van posar en relleu les inexhauribles possibilitats aportades a la nostra Banda per obra de la reorganització, feta apartant-se de tota rutina, prescindint en absolut de tot el que hi hagués de similar arreu del món i de cara a la creació d'un organisme la missió fonamental del qual havia d'ésser l'acció cultu-

12. LAMOTE, J. *Scherzando*, núm. 293, juliol, Girona, 1935, p. 1.

ral per mitjà de la divulgació de l'Art, realitzada amb la més completa dignitat, amb el més cabdal respecte.¹³

Quan comenta els diversos concerts de la plaça del Rei, de la segona etapa —1920-1929—, Joan Lamote torna a explicitar els ideals modernistes quan comenta els resultats que se seguien:

aconseguir una més íntima comunió espiritual entre els oients i els executants i, lògicament, una més justa comprensió de les obres executades. I així, en aquest ambient que constitueix, en els nostres temps de materialisme impur, un espectacle confortant...¹⁴

Quan parla del repertori posa l'accent en «la importància musical, històrica i educativa del nostre repertori». Per tant, té en compte la dimensió educativa de l'art dels sons a l'hora d'escollir i seleccionar els repertoris dels programes.

Per a Joan Lamote la Banda tenia una missió d'apostolat, tant per guiar el poble català com per aixoplugar els músics joves:

...la Banda Municipal exerceix un veritable apostolat; puix que no és altra cosa esmerçar-se a fons per tal d'iniciar el nostre poble en el goig inefable de les bel·leses d'aquest art, el més pur de tots, perquè és el més immaterial. Aquest apostolat s'adreça, encara, a protegir els artistes joves, facilitant llur presentació com a col·laboradors dels nostres concerts, els quals constitueixen un marc favorabilíssim per a la iniciació de llur carrera...¹⁵

La consideració dels professors de la Banda la té en una alta estima, ja que ells són els que faran possible que la música escrita esdevingui so viscut, sobretot quan existeix l'íntima comunió entre el director i els músics:

La interpretació d'una obra musical escrita per a un gran conjunt d'instruments requereix, a més d'una direcció hàbil, comunicativa, conscient i entusiasta, que cada executant posseeixi, ultra les indispensables condicions tècniques, capacitat de comprensió i d'assimilació, sensibilitat, flexibilitat i entusiasme. Les condicions tècniques podrien solament donar motiu a execucions més o menys correctes; les altres qualitats assenyalades són indispensables per donar vida a l'obra musical: són precisament les que provoquen el «músic d'orquestra» aquell estat de gràcia que el converteix en un col·laborador preciós; encara més; en un altre jo del director; aleshores es realitza el prodigi de la veritable creació artística. I això és el que s'esdevé amb els benemèrits professors de la nostra Banda Municipal; no n'hi ha de més fidels; no n'hi pot haver de més entusiastes, i cal veure'ls quan es tracta d'enlairar el penó del nostre prestigi artístic a terres noves per a nosaltres, i sobre tot quan això esdevé l'estranger. Aleshores llur comport és el d'uns veritables il·luminats!...¹⁶

13. LAMOTE, J. *op. cit.*, p. 2-3.

14. LAMOTE, J. *op. cit.*, p. 4.

15. LAMOTE, J. *Scherzando*, núm. 296, octubre, Girona, 1935. p. 1-2.

16. LAMOTE, J. *Scherzando*, núm. 297, novembre, Girona, 1935. p. 1.

Lamote remarca la socialització de la música oferta per la Banda davant de la de l'Orquestra Simfònica:

El nombre limitat de les actuacions de les orquestres barcelonines i la forma en la qual han de tenir lloc, amb entrada de pagament a preus que les converteixen en article de luxe i, per tant, fora de l'abast de les possibilitats econòmiques de les classes mitjana i humil, redueixen l'acció cultural d'una orquestra normal a un sol sector de la societat: el format per les classes acabalades...

...En canvi, la nostra «Orquestra municipal d'instruments de vent», amb els seus grans concerts d'entrada gratuïta, oberts de bat a bat al ric, al menestral i al pobre, i complementats encara pels que es donen a l'aire lliure, pot realitzar i realitza l'obra de socialització de la música.

...I no s'atura ací l'acció difusiva de la nostra «Orquestra municipal d'instruments de vent»: ...permet així mateix donar cabuda a obres de gran vàlua musical, escrites per a piano, violí o altres instruments i també per a la veu humana, totes amb acompanyament d'orquestra; en reinstrumentar-les per la nostra orquestra de vent podem donar a conèixer aquestes obres i llurs intèrprets i posar així, a l'abast del poble, aspectes que abans eren del domini exclusiu dels concerts de pagament...¹⁷

Per últim, portem a col·lació, com a comparació, uns fragments d'una conferència de Carles Rahola publicada el 1907 a la revista gironina *Lletres*, núm. 7¹⁸, ja que ens evidencia tot un contingut ideològic que concommita abastament amb el pensament lamotià: l'art per a tots —democràcia en l'art— i la seva missió social.

Pera que la Bellesa fos com una constant ofrena feta tots pels deus amables, l'art tindria d'esser essencialment democràtic. Que tots fruïssim de la emoció qu'hom sent davant d'una estatua qu'es ánima y es línia, o d'un quadro qu'es simfonia de colors y de llum, o sentint música, l'art ideal per excelencia, ennoblidor de tota mala passió. Amar la Bellesa tindria d'esser un dever, com en el gran poble de Grecia, del qual Wagner diu «que ses mateixes ruïnes ens ensenyen de quin modo, en nostre mon modern, podria ferse-ns soportable la vida.»

...Pensèu que l'art ha d'esser social y que tothom té dret a gaudir-ne. Rebutjèu aquelles paraules den Ganiwet, quan diu que no més desitja que'l poble pugui afartar-se y divertir-se a la seva manera. Pensèu que cada terra ha de tenir un art propi, però bategant en ell tot lo que té angoixosa a la nostra època. Pensèu que l'art no s'ha d'amar en sí, que té una missió a cumplir...

A tall de conclusions val a dir que la difusió de la cultura musical fou, sens cap mena de dubte, una de les premisses essencials de l'ideari musical de Joan Lamote de Grignon. La Banda per ell duta a la seva època d'or, tot i els nombrosos i diversos concerts a la Ciutat Comtal ensem amb a l'estranger, també realitzà concerts a Girona, fet que atorgà importància als centres anomenats de cultura perifèrica. En conseqüència, tot i rebre els aspectes epigonals de les

17. LAMOTE, J. *op. cit.*, p. 2-3.

18. Citat per FULCARÀ, M. D. *op. cit.*, p. 201.

propostes musicals del repertori de la Banda Municipal de Barcelona, Girona fou recipiendària del *métier* compositiu i interpretatiu i de la concepció sonora de Joan Lamote i la seva Banda o «Orquestra simfònica municipal d'instruments de vent» —com ell sovint l'anomenava—. Les obres programades, ensem que el resultat tímbric del conjunt musical, de ben segur que impactaren en el públic gironí i li oferiren una finestra oberta al quefer musical tant de la Banda com d'algunes de les composicions més significatives tant de la història de la música com de compositors en voga a l'Europa del moment i també de la música de compositors autòctons.

I en darrer terme, la constatació i valoració dels fets exposats per Joan Lamote en la conferència esdevenen tota una *declaratio principii* del mateix Joan Lamote que reavaluen, d'una banda, la figura del músic i compositor concomitant amb el bagatge cultural i intel·lectual que tenien i esgrimien molts dels compositors del moment, a diferència d'anteriors èpoques, en les quals majoritàriament no es prodigaven en escrits i valoracions; i d'una altra, que subratllen l'importància de la difusió i accés a la cultura i l'art musical de totes les classes socials, en especial de les més humils, idea aquesta última que lliga amb l'esperit social que es vivia en aquell moment. És molt possible que la seva difusió a Girona només fos rebuda i per tant llegida i comentada amb el consegüent interès pels intel·lectuals, literats i músics rellevants de l'ambient musical gironí d'aquell moment —Carles Rahola, Prudenci Bertrana, Miquel de Palol, Xavier Montsalvatge, Tomàs Sobrequés, Francesc Civil, Josep Maria Pagès, i d'altres—. No obstant això, creiem que ells, els esmentats prohoms, foren un vector per difondre, des dels seus fòrums d'actuació, l'esperit de l'ideari lamotià que de fet, tot i el pas del modernisme al noucentisme, era plenament concordant amb el que planava damunt d'una bona part del pensament cultural gironí del moment.